

אור ההליכות

אחדות העם מתוך אור ערכי התורה | מו"ר הרה"ג רצון ערוסי שליט"א

מושפעים אך צורת ההתנהלות שלהם היהדותית אינה יציבה אלא לעתים כך ולעתים כך, תנועות ותנודות. גם אבותינו שבאו מזרע אברהם, יצחק ויעקב עברו תקופת שעבוד במצרים בה היו עבדים מושפלים ונטולי חירות, והללו שהיו שפופים ואף מתו בנפשם הם אלו שיצאו לחירות. אמנם מהם השתקמו מצוין ומהם עדיין חיו את הטראומה של השעבוד, ובאופן טבעי משום כך אדם בעל טראומות אינו יציב כשאנינו נמצא בתנאים אידיאליים, כשדבר חסר ובפרט בסביבת גורמים מתסיסים כגון אספסוף, ערב רב וכל הגורמים הנלווים ובלתי מושרשים בעם ישראל מטבע הדברים נמצאים חלושים במחנה אשר מצטרפים ומכאן צומחות גם תואנות ולא רק תלונות.

כל התיאור המורכב והמיוחד שכולל מחד גילויים נפלאים של עם מתקדם ונאור כבר בשחר עלומיו ומאידך גילויים של עם בלתי מלוכד, בלתי בוגר וכל הזמן מלא תואנות, זה מזמין דבר חשוב מאוד. אמנם עם ישראל הורתו ולידתו באמונה, באלוהים ובתורה, אך זה לא מספיק אלא יש צורך במנהיגות מובילה, מושכלת, הגיונית, הגונה ומכילה כדי שתדע להתמודד עם הרב גוניות בתוך העם. לכן משה רבנו כמנהיג אידיאלי אומר לקב"ה שאין לו את היכולת והכוח להתמודד עם כל הגילויים הללו. זאת למרות היותו בחיר המין האנושי, אך עם כל הכבוד בשביל לנהל ולהנהיג אומה לא די באיש רוח גדול ככל שיהיה אלא יש צורך גם במנהיגות ארצית המחוברת לצרכים של העם ויודעת להתחבר אל העם ולהוביל אותו. לפיכך אומר הקב"ה למשה כי אכן המתין עד אשר הוא והעם יגיעו לתובנה זו של צורך במנהיגות רחבה ולא איש אחד – "אספה לי שבעים איש מזקני ישראל". כבר אז במדבר נוצר התא הראשון של מועצה מנהיגותית כלומר אין שלטון יחיד אלא יש שבעים מוחות ולכבות אשר התמודדו עם ניהול והנהגת העם, הצרכים שלו והובלתו ליעדים שלו. זקני ישראל הם החכמים אלו הראויים לכך שהתמנו. יש אפילו כאלו שהיו ראויים אך נותרו בחוץ כגון אלדד ומידד שהתנבאו במחנה משום שלא עלו בגורל, הרי יש בחירות ונבחרו רק שבעים. זאת ללמדנו כי הללו שנבחרו והללו שלא, כולם חכמים ראויים למנהיגות, אבל בסופו של יום יש צורך במנהיגות מובילה נבחרת שיש לה את הסמכות א"ע שמחוץ לעם יש חכמים כאלדד ומידד שטוב לשמוע את עצותיהם, אולם עלינו לקבל את הסמכות של המוסד הנבחר משום שאם כולנו חכמים, נבונים ופרשנים אנחנו נתפורר כשזה אומר בכה וזה אומר בכה.

יוצא אפוא כי התורה מטפלת בעניינים החיוניים לנו כאומה לא רק בנסיבות של גלות אלא גם בנסיבות של גאולה ושל הארץ. עדים אנו לרב גוניות שלנו כיום בארצנו – דתית, לאומית, עדתית, פוליטית וכדומה. צריך לדעת להכיל ולהתקדם, אם כל אחד ואחד יתעקש על דעתו ולא יקבל סמכות נבחרת לא נוכל להתקדם. מצד הדעת יש לתת כבוד למי שנבחר, אין צורך לסגוד, אבל בכל זאת לתת כבוד למנהיגות הנבחרת שהרי מי לנו כמשה רבנו שהזמין את מציאות המועצה ואמר "לא אוכל שאת לבדי את העם הזה".

אבותינו במדבר נעו ונדדו 40 שנה ממקום למקום עד שהגיעו לעבר הירדן המזרחי. אז היו חילופי הנהגות כאשר משה רבנו סיים את תפקידו ויהושע בן נון תלמידו נטל את המנהיגות, והוא אשר הוביל את עם ישראל לכיבוש ארץ ישראל. אולם בתוך כל התנועה הזאת במדבר היו גם חניות, וחלקן אף ארוכות למשל בקדש שם שהו 18 שנים. למעשה התורה מתארת כיצד אבותינו היו במצב של תנועה וכיצד היו במצב של תנוחה וחנייה.

בפרשת בהעלותך הקב"ה מצווה את משה רבנו לעשות לו שתי חצוצרות כסף ובהריע בחצוצרות הללו יודעים אם נערכים לקראת תנועה או חנייה כלומר על בסיס התרועעות בחצוצרות עם ישראל התנהל כשמדובר על אנשים, נשים וטף. כאשר חנו אבותינו במדבר היה במרכזם ארון הברית אשר מסביבו כוהנים ולוויים, שלושה שבטים במזרח, שלושה שבטים במערב, שלושה שבטים בצפון ושלושה שבטים בדרום בעוד כל שבט עם דגלו. כאשר שמעו את תרועת החצוצרה המורה לנוע נכנסים כולם לתור לפי סדר ונעים, וכשמקבלים תרועת חצוצרה לחנות, היו שוב מסתדרים בחנייה כאילו היו צבא מאורגן בעוד מדובר בעם עבדים הכולל אנשים נשים וטף. אין צל של ספק שחינוכו אותם לכך ואין צל של ספק שזה גם מטביע בהם אוירה של עם מאורגן ומסודר.

מבחינה חברתית-מדינית הדבר נראה מוצלח מאוד, אך מופיע פה למעשה המימד הדתי – הענן. כשהענן נע הם נעים וכשהענן עומד הם נחים דהיינו זה המעורבות האלוהית בכל הווייתם במדבר. מבחינה זו המצב אידיאלי מאוד – בזמן שנעים בהישמע קול החצוצרות לתנועה נאמר "ויהי בנסוע הארון ויאמר משה, קומה ה' ויפוצו אויביך וינוסו משנאיך מפניך", וכשנאמר להם לחנות "ובנוחה יאמר, שובה ה' רבבות אלפי ישראל" כלומר המסרים על פיהם מתנהלים נפלאים מאוד. לכאורה מצב אידיאלי כזה לא נדע בתוכו שום דבר רע כאשר עם מתנהל בצורה כזו, אולם למרות הכול התורה מתארת שמדי פעם בפעם "ויהי העם כמתאוננים רע באזני ה', מי יאכילנו בשר, זכרנו את הדגים ואת הקישואים שאכלנו במצרים". תלונות עד בלי די. זה מוזר, מחד אומה מאורגנת ומסודרת ומאידך יש והיא מתנהלת כמו אספסוף עם כל מיני תלונות. לגיטימי לתבוע דברים חיוניים אבל לא מתאוננים. יש הבדל בין דרישה ובין בקשה אשר שתייהן לגיטימיות, ויש הבדל בין תלונה ובין תואנה. גם תלונה היא דבר לגיטימי אבל תואנה משמע לחפש עילה להתלונן אף כשלא צודק. לכן מוזר מאוד שבתוך התיאור האידיאלי של התנהלות אבותינו במדבר אנו מוצאים גילויים מאוד לא מתאימים ולא נעימים אשר לא עולים בקנה אחד עם הסדר הנפלא המתואר בתורה.

התשובה לכך היא ראשית כי עם ישראל איננו מאור אחד אלא בזמן שיצא ממצרים נלוו אליו הרבה מצרים אשר בראותם את עשר המכות הם התגיירו כי השתכנעו שיש אלוהים בעולם ודרם האלילית, הפגנית, הזימתית והאכזרית מאוד בלשעבר עם ולהשמיד אותו וזעזעה אותם. אלה מטבע הדברים אינם מושרשים, הם אמנם

גיליון 157
סיון
ה'תשפ"ב ליצירה
ב'שנ"ג לשטרות

המרכז העולמי
למשפט התורה

בית הדין
לדיני ממונות

ארגון
"אשת חיל"

כולל
להכשרת דיינים

שבטות עיון | ירחי כלה
וישיבות ר"ח

הוצאת ספרים
מכון משה

אתר
"נצח ישראל"

www.net-sah.org

טוב עין הוא יבורך
יפרח בן איתן הי"ו
שתרם להוצאת העלון

מוצרי חלב ועוד - היא פסולה מיסודה. מי שמעיין בכתבי הרמב"ם בצורה רצינית, מבין שבערך 'חלב' למשל, הרמב"ם הזכיר מוצרי חלב לפחות מאה פעמים בכתביו, ובכל הפעמים - שיבח אותם מאוד, ולא כתב מילה אחת כנגד צריכתם.

"אותו דבר לגבי בשר, דגים, ביצים, גבינות. אותו מומחה שמנסה להציג את הרמב"ם כטבעוני בגישתו, פשוט טועה ומטעה. ואותו דבר לגבי 'מומחים' למיניהם, הטוענים שהם מכינים מרקחות ותרופות על פי שיטת הרמב"ם - בעוד שבדיקה מהירה תגלה שרבים מהרכיבים שהם משתמשים בהם, כלל לא שימשו את הרמב"ם בזמנו, ואף עומדים בסתירה גמורה לעצתו, שלא להשתמש במרקחות בנות רכיבים רבים מדי".

מספרון קצר על משנת הרמב"ם, למפעל חיים שלם מתוך כל מה שראה ושמע, החליט להרים את הכפפה בנושא, ופצח בחקירה ולימוד שנמשכו למעלה משלושה (!) עשורים. את הממצאים מהלימוד הממושך והמחכים הזה, הנציח בספר שעבר את בדיקתם של רבנים ומומחים לכתבי הרמב"ם, והתקבל באהדה רבה בקרב קהלים שונים בארץ ובעולם. עד כדי כך שמומחים מסוימים אף העניקו לו את הכינוי 'התנ"ך לרפואת הרמב"ם', וטוענים כי מדובר בספר 'פורץ דרך', כהגדרתם.

מתוך אתר מכון רותם

במשך אלפי שנים, מאז התודע לכוחות הריפוי שסביבו, ולא פחות מכך - בתוכו, מנסה בן האנוש למצוא מזור לתחלואי גוף שונים ומשונים. שיטות המתיימרות להוכיח עצמן כראויות וברורות השפעת ריפוי לטווח הארוך - צצו במהלך ההיסטוריה כפטריות אחר הגשם, אך במרוצת הזמן, נגזזו כלא היו.

מהו, אם כן, סוד שיטת הריפוי של גדול הרופאים בכל הזמנים - הרמב"ם (רבי משה בן מימון) - שכתביו נכתבו בין השנים 1138-1204 ותורגמו מאז לעשרות שפות אחרות ביניהן לטינית, אנגלית, גרמנית, צרפתית ועברית?

על מדפי הראווה של הרפואה הקונבנציונאלית, כמו זו האלטרנטיבית - תמצאו כיום עשרות (אם לא מאות) ספרים, שיטות ומטפלים, המתיימרים "לייצג" את שיטתו של הרמב"ם. לכולם הייתה כוונה טובה ודאי, אבל לא כולם באמת הבינו על מה הוא דיבר, ולמה באמת התכוון. "במציאות שנוצרה תוך כדי הרצון להבין את משנת הרמב"ם, נושאים שונים עליהם דיבר קיבלו פרשנויות שונות וסותרות, עד שרב הבלבול על האמת, ורבים שיבשו לגמרי את כוונתו העיקרית", מסביר פרופ' חיים גמליאל - מחבר רב המכר החדש 'רפואת הרמב"ם במבחן המדע בן זמננו', והמכהן כראש מכוני רות"ם (רפואה ותזונה מונעת) למחקר. אחת הדוגמאות שפרופ' גמליאל מציין לתיאור שיבוש שכזה היא של אדם מסוים שמציג עצמו כ'מומחה לרפואת הרמב"ם', בארץ. "הטענה שלו, שהרמב"ם התנגד לצריכת מוצרים מן החי, כדוגמת בשר, דגים,

הליכות עם ישראל
במלון "קיבוץ לביא"

אנו שמחים להודיע על "ירחי כלה קיץ" בנושא:
שמיטת כספים
והדאגה לאוכלוסיות החלשות

בין התאריכים:
כ"ז תמוז עד ב' באב התשפ"ב
26-30/7/2022
4 לילות כולל שבת

בהשתתפות:
הרה"ג **רצון ערוסי שליט"א**
יו"ר "הליכות עם ישראל"

המחיר ליחיד בחדר זוגי
בימות השבוע חצי פנסיון, שבת פנסיון מלא
חדרי עדן 2,125 ₪
חדרי הדר 2,185 ₪
חדרי הוד 2,300 ₪

מוצרים בכשרות הרב מחפוד משגיח צמוד

לפרטים והרשמה
מוטי 052-9426613

מכון משנת הרמב"ם

לק"י

קול קורא לכתובת מאמר חדש!

שלום וברכה!
בימים אלה אנו עובדים על כתב העת "דברי שלום ואמת" חלק ד' בהוצאת מכון מש"ה. לקבלת פרטים אודות הגשת מאמר איכותי תורני לכתב העת יש ליצור קשר עד לתאריך כ"א בסיון תשפ"ב 20.06.22 עם עורך כתב העת, הרב עותניאל מנצור בטלפון 052-4700429 או באמצעות המייל Otnielman14@gmail.com ניתן לעניין במאמרים שפורסמו בעבר בכרכים א-ג של "דברי שלום ואמת" באתר "נצח ישראל"

בברכת חמה, הנהלת המכון

שו"ת | מו"ר הרה"ג רצון ערוסי שליט"א

ש. מהו מנהג תימן לגבי לימוד תורה בליל שבועות? האם פשוט המנהג להישאר ערים רק עד שעה מאוחרת (23.00 או 24.00 בלילה), או שיש חובה להישאר ערים כל הלילה?
ת. לא רבים דקדקו להישאר ערים כל הלילה.

ש. אדם שרוצה להיות ער כל ליל שבועות ולצורך כך רוצה לישון ביום שלפני כדי שיוכל להיות ער כל הלילה. אם ישן ביום, האם בקומו חייב לברך ברכות התורה. במשנה ברורה הובא בשם רבי עקיבא איגר, שלכאולי עלמא צריך לברך לגבי שנת קבע ביום, פה לדעת ר' עקיבא איגר המציאות שונה) אשמח אם הרב יציין גם את ההלכה לפי פוסקי עדת תימן.

ת. חז"ל חייבו ברכת התורה, שהיא ברכת המצוות, על מצוות לימוד תורה, שהיא גם ביום וגם בלילה, אחת ביום, ולא בתחילת היום שהוא הלילה, אלא ביום, אחרי שאדם מתעורר משנתו. ולכן, אם הוא לא ישן, יברך ברכות התורה עם עלות השחר, כי כאמור, חז"ל תיקנו שאדם יברך פעם אחת ביום. ולא חילקו. אלא שדיברו בהווה, אחר שינתו בלילה. ולכן גם כשמשיכים לפני עלות השחר, מברך על התורה, וכשלא ישן, הוא מברך בעלות השחר.

ת. הואיל וע"י ריקון 2-3 כוסות יש כבר הפעלה חשמלית, אסור להשתמש במתקן כזה.

ש. א. מארי הביא את דברי הרב ברכי יוסף (החיד"א) שאם אדם לא יכל להדליק אש מערב יום טוב (כגון שהיה במאסר או במדבר), מותר לו להדליק ביום טוב (אם אין לו אש מצויה מהשכנים) בהתבסס על דברי רבינו שהבעת אש ביום טוב אסורה משום שאפשר לעשותה מלפני יום טוב. יוצא אפוא שגם אם אדם הדליק אש מערב יום טוב וכבתה לו ביום טוב, יוכל להבעיר אש ביום טוב.

ב. בהתאם, אם אדם הדליק את אור החשמל מערב יום טוב, אולם מסיבה כל שהיא האור כבה ביום טוב, האם מותר להדליקו מאחר ואין בו דין של הדלקה שהיה יכול לעשות מאמשה? במידה ואסור, האם מותר בשינוי או ע"י שניים שעשאוה?

ג. כמו בשאלה הקודמת מה דין אור שבטעות הודלק ביום טוב ורוצים לכבותו.

ת. א. לענ"ד ההיתר של החיד"א הוא ייחודי למי שנמצא במאסר או במדבר אבל למי שנמצא ביישוב, גם אם הדליק החשמל מעיו"ט ונכבה, אסור להדליק ולכן יסתייע בגוי.

ב. אסור. אבל מותר ע"י גוי. ואם אין ע"י שניים שעשאוה או יחיד ידליק ע"י שינוי.

ג. כיבוי ביו"ט חמור יותר מהדלקה, ולכן רק בצער גדול ניתן להתיר את הכיבוי ורצוי ע"י גוי.

ש. שאלה לגבי שבת חתן פרשת נשא, כשמוצ"ש חל ליל חג שבועות:

מאחר שזו שבת שאחריה יו"ט, חוששים מחילול שבת. האם אפשר להקדים את שבת החתן לשבת קודם, פרשת במדבר, כך שתצא לפני החתונה?

ת. בתימן נהגו כמו בתלמוד, ארבע שבתות: שבת שלפני החתונה ושלוש שבתות לאחר החתונה. ככל מקרה אין שבת שלפני החתונה שווה בערכה ההלכתי לשבת לאחר החתונה, כי בשבת שלפני החתונה עדיין אין חתן וכלה שכבר נישאו, ואין שבע ברכות, ולכן עשו בשבת החתונה משהו מצומצם סביבתי, בשביל יום שבת לפנה"צ ולא יותר.

ש. האם חג שבועות מבטל אבלות שלושים במקרה פטירה של אב?

ת. כן, ובתנאי שישב שבעה על אחיו. ואפילו יום השביעי היה בערב שבועות.

ש. מתקן בר מים קרים וחמים – כאשר מוציאים מים קרים או חמים מהמתקן, נכנסים למיכל הפנימי מים בטמפ' החדר. האם מותר להשתמש במתקן ביום טוב מתוך ידיעה שהפעלתו תגרום להפעלת מנוע הקירור או הפעלת גוף חימום המים (בגלל התרמוסטט). יש לציין כי ברוב המכשירים במזיגה של 2-3 כוסות ומעלה בבת אחת תגרום להפעלת גוף הקירור או גוף החימום.

שבחים והערכה עצמית – חלק ג: כיצד בונים הערכה עצמית

אור החינוך – הרב יונתן לוי

מדוע דבר זה קורה?
 מטרתו של השבח הוא ליצור אמון של המתחנך בעצמו. השבח מדבר על הטוב שבילד ונותן לו כוח לפעול מתוך אמון בכוחותיו וכישורונותיו. השבח בונה בילד הערכה עצמית, והוא הגורם המשפיע ביותר על התנהגות האדם. אדם עם הערכה עצמית גבוהה יוזם ולוקח אחריות, וכאשר חלילה נכשל אין הדבר מרסקו, אלא הוא מצליח למצוא בעצמו כוחות לתקן.

על מנת שהשבח יבנה ביטחון עצמי אצל הילד עלינו לדעת להשתמש בו בצורה נכונה.

אנו רגילים לתת שבחים בסגנון של "אתה גדול", "אתה מיוחד", "אין עליך, אלוף העולם", "אתה העוזר של אבא", "מה הייתי עושה בלעדיך", שהמכנה המשותף שלהם הוא שהם מכוונים כלפי אופי הילד ואישיותו. שבחים אלו הינם "שבחים חוסמים" מכיוון שהם מתעלמים מהצדדים המורכבים של הילד, והילד חש את חוסר האותנטיות שבהם. לעומתם, שבחים המתארים את מעשה הילד מאפשרים לו לגלות בעצמו כמה הוא גדול ומיוחד, והם מכוונים: "שבחים תיאוריים". עלינו לשבח את מעשה הילד מבלי לתת לכך פרשנות, ואז הילד יתן למעשהו פרשנות, וכך יכיר ויעמיק את הטוב שבו.

במאמר הבא, נפרט מהם השבחים המועילים ומהם השבחים שעלולים להזיק...

הדימוי העצמי של ילד נבנה מסביבתו, כלומר מהתגובה למעשיו ומאופן ההתייחסות אליו. הילד תופס את עצמו כפי שהסביבה רואה אותו. שבחים חשובים לכל אדם ובכל גיל. הרב קוק מסביר שכשאדם שומע דברי שבח וחושש שהם יובילו אותו לידי גאווה, הנכון ביותר הוא שלא יתעלם מדברי השבח, אלא ינצור אותם בלבו למקרה שיעליבו אותו, ויתעודד מכח אותם שבחים, ולא יישבר.

עלינו לתפוס את הילד "על חם" בשעה שהוא עושה מעשה טוב, ולשבח אותו על כך. באופן זה אנו מסייעים לעצמנו ולו להתרכז בטוב הקיים בו. בדומה לביקורת, שבשעה שאנו מבקרים תופעה מסוימת היא מקבלת אצלנו מקום שביטה במקום להיעלם, כך העמדת נקודת החולשה של הילד על נס – מטמיעה בו את אותן נקודות ומביאה אותו להאמין שזה מי שהוא באמת, ואילו העיסוק בטוב שבו מביא אותו לעשות טוב.

דברי שבח מהווים לילדנו מזון רוחני שהוא כה זקוק לו. בעבר הזכרנו, כי על כל משפט ביקורת שאנו אומרים לילד, עלינו לומר לו חמישה משפטי שבח. אם כן הפתרון לשבירת רוחו של הילד הנובעת מביקורת הוא מתן שבחים. אך לפעמים השבח אינו משיג את מטרתו, כפי שמציין פרופ' חיים גינות:

"רוב האנשים מאמינים כי תשבחות מעודדות את הילד ונוטעות בו הרגשת ביטחון. למעשה, שבח עלול ליצור מתיחות ולגרום התנהגות פרועה... לעיתים תכופות, מדווחים הורים כי דווקא לאחר שהם משבחים את הילד על התנהגות טובה, הוא מתחיל להשתולל, כאילו הוא מתכוון להוכיח את האייוולת שבמחמאה. 'ההשתוללות' של הילד מבטאת את הסתייגותו הפרטית מן הדעה הציבורית הרווחת עליו".

פעמים רבות קורה שרגע אחרי ששיבחנו את הילד וצינינו בפניו כמה הוא "מדהים", "תותח" ו"מיוחד", הוא עושה משהו שיכול להרוציא אותנו מכלינו, ומיד אנו מתמלאים חרטה על דברי השבח שהשמענו.

יונתן לוי, מחבר הספרים: "יסודות החינוך" - הדרכות חינוכיות להורים, ו"מתגברים בקדושה" - הדרכות מעצימות לנער המתבגר.

050-9391244
 yonaam@gmail.com

שקר יתגלה בסופו של דבר. אמנם שקרנים מקצועיים יודעים להסתיר את שקריהם בצורה טובה כשאחת הדרכים לעכב את גילוי השקר היא שהם מערבים בדבריהם גם מעט דברי אמת ובכך הם מקשים על השומעים לזהות את השקרים שמובלעים בדבריהם.

אומנותם של חכמים היא לזהות בתוך דברי הרשע את נקודת האמת, לחשוף אותה כדי להראות שרק היא נכונה ובכך תוסר המשענת של דברי השקר ויתגלו הדברים החמורים שהם מנסים לקדם. לפיכך יש לבחון וללמוד גם את דברי אדם רשע אלא שאין לקבלם כמקשה אחת ויש לברור היטב ובוזהירות מתוך דבריו את דברי האמת וללקטם מביין דברי השקר. גם הרמב"ם כך נהג כשכתב את הקדמתו לפרקי אבות והצהיר שהשתמש גם בדברי אנשים שלא יזכיר את שמם מאחר שרבים יסלדו מדבריהם בגלל היכרותם עם דמותם או שיטתם, אך הכלל שהנחה אותו הוא "קבל האמת ממי שאמרה", כלומר עליך לבחון את אמיתות כל טענה מבלי לתת משקל לאדם שהשמיע אותה. אישיות הדובר יכולה להטעות פעמים רבות שהרי גם אדם צדיק עשוי לטעות וגם רשע עשוי כפי שהסברנו לשלב בדבריו דברי אמת וחוכמה.

עקרון זה ציין הרמב"ם גם בהקדמתו לפירוש המשנה שם תיאר כיצד רבו המחלוקות בעם ישראל לאחר שתלמידי שמאי והלל לא שימשו את רבותיהם כל צורכם (ירושלמי חגיגה ב). רבותיהם שמאי והלל נחלקו בשלושה מקומות בלבד (מסכת עדויות א, א-ג) ובשלושת המחלוקות לא שכנעו איש את רעהו כנראה מכיוון שכל אחד מהם צדק בדחייתו את דברי חברו שהרי ההלכה בשלושת המקרים האלו נקבעה כאפשרות שלישית שלא כדעת אף אחד משניהם. כלומר שמאי והלל דנו תמיד לגופו של עניין וחיפשו את האמת, אולם תלמידיהם כבר העניקו חשיבות לשיטת בית המדרש שלהם ורצו להוכיח את עדיפותה על זו של בית המדרש האחר ולכן בויכוחים שהיו ביין בתי המדרש הייתה יותר תחרותיות מאשר חיפוש האמת, דבר שהוביל לפילוג והקשה ליצור הסכמות רחבות.

גדלותם של חכמינו שידעו יחד עם אהבת החוכמה והערכתה לציין את הצורך והחובה להקדים לה את תיקון המידות, שכן ללא מידות מתוקנות גם החוכמה לא תהיה שלמה.

חכמינו לימדו אותנו (מועד קטן יז, א; חגיגה טו, ב) שצריך אדם להקפיד ללמוד רק ממי שאישיותו ידועה לכל ברמתה הנעלה, מקור הלימוד הוא מדברי הנביא מלאכי (כ,ו), שמשווה את מי ששואלים מפיו דעת ותורה למלאך ה' ומכאן שרק מאישיות כזו שדומה למלאך ה' ראוי ללמוד תורה. הנחייה זו קבע הרמב"ם להלכה (הלכות תלמוד תורה ד, ב). אלא שהדרכה זו נראית סותרת את דברי המשנה שלימדה אותנו: "איזהו חכם? הלומד מכל אדם" (פרקי אבות ד, א), משנה שהייתה לרמב"ם הנחייה יסודית שהדריכה אותו ובעקבותיה הוא עשה שימוש רב בספרי חכמי אומות העולם ונעזר בהם כשגייש את דעותיו ופירושו. יישוב הדברים הוא שצריך לעשות הבחנה בין לימוד נקודתי בתחום מסוים מאוד ובין גיבוש דרך חיים עקרוני עם השקפת עולם כוללת. בתחום נקודתי חשוב לחפש כל מידע מכל מקור אפשרי ובכך ניתן יהיה לבחון ולראות מה הם הדברים שמתארים בצורה הנכונה ביותר את המטרה, אולם כאשר מחפשים דרך שלמה, מסלול חינוכי כולל שם יש לחפש מי כבר מצא דרך כזו וזאת ניתן לבחון לפי אישיותו של המלמד. אם מדובר באדם חכם אבל מידותיו מקולקלות ללא ספק דרך התייחסותו ופעילותו עם חוכמתו הגדולה יהיו בעייתיים לעומת זאת אצל אדם שמידותיו מפוארות אין צורך לחשוש, הוא ידע להודות על טעויותיו, הוא יחפש את האמת גם אם לא תהיה נוחה לו ולכן כדאי לחפש את שיטת המחקר הראויה ואת דרך החיים אצלו.

בדברי המשנה לכאורה ישנו קושי נוסף, אמנם חכמינו לימדו אותנו לחפש חוכמה בכל דרך אפשרית כדי שנגיע למדרגה הגבוהה ביותר שנוכל. אולם ניסוחה של המשנה שראוי ללמוד "מכל אדם" נראה מוזר לכאורה, והיינו מצפים שההדרכה תהיה ללמוד רק מחכמים, שהרי איזו חוכמה ניתן ללמוד מאדם רשע או טיפש? שני הסברים ניתן להציע להדרכתה של המשנה. האחד שיש ללמוד מאדם רשע או טיפש כיצד לא לנהוג, לכן יש לבחון ולעקוב גם אחריו וללמוד את שיטותיו ואת תוצאותיהן השליליות. ההסבר השני עמוק ומורכב יותר (על פי רבי חיים בן עטר בפירושו לתורה אור החיים, שמות יא, ד-ה) ישנו מאמר מפורסם ש"לשקר אין רגלים". פתגם זה (ראה שבת קד, א) בנוי על פי צורת האותיות של המילה אמת שכל אחת מאותיותיה עומדת על שתי רגלים בעוד שלאותיות המילה שקר יש רגל אחת בלבד, בכך יש מסר חזותי למציאות שבה כל

לנו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו | מו"ר הרה"ג יוסף קאפח זצ"ל

כא מנ"א תשמ"ט

לק"י

כבוד הרב שלום נגר נ"י

שלום

ומצאו לה סמך ממ"ש רבנו בסדר התפלה לפני "נוסח הקדיש" ובכל עת שיתחנן בדברי תחנונים וכו' ע"ש.

א. לדעת הרמב"ם נופלים על פניהם לאחר מנחה גם לאחר שקיעת החמה כל זמן שלא יצאו שלשה כוכבים. כי גם בלילה אין איסור ליפול על פניו אלא שנהגו שלא ליפול כמ"ש רבנו בספ"ה תפלה.

ד. ביום תענית מתפללין לעולם לחש וחזרה, כך ביוה"כ כי נוסח תפלת היחיד שונה מנוסח חזרת הש"ץ ולק"מ.

ב. לדעת הרמב"ם אין אומרים קדיש "בעלמא" אלא במקומות שתקנו חכמים בתפלה ולא יותר, כמו"ש בתשובה סי' רח. וקדיש דרבנן כלומר דעתיד אומר רק אחר תורה שבע"פ כמ"ש שם, וגם בחבורו בסדר התפלה שבסוף ספר אהבה בדיני הקדיש, ולפיכך רצוי לומר ר' חנניה וכו' ואומרים קדיש דעתיד. והיה קשה על רבותינו אמירת קדיש "בעלמא" אחר ה"אשמורת" באלול,

ה. תפלין במנחת הצום מנהג נאה הוא שקבלו עליהם קדמונינו והרי תפלין מצותן כל היום, ואסור לנו לבטל מצוה שקבלו אבותנו עליהם.

יוסף קאפח

מתוך שו"ת הרב קאפח חלק ו
שיצא לאור בקרוב על ידי הרב שלום נגר שליט"א